

Títol de la tesi doctoral:

Modernització i pervivència de la vila rural com a subjecte històric durant el segle XX:

Les festes de Sant Antoni i el cant de l'argument a la vila d'Artà a Mallorca.

**Universitat de Barcelona.
Facultat de geografia i història.
Departament d'Història Contemporània.
Món Contemporani: Bienni 2000-2002**

Doctorand: Antoni Vives Riera.

Directors: Mary J. Nash Bladwin
Andreu Mayayo Artal

A mon pare i ma mare.

ÍNDIX

ÍNDIX [p. 1]

Prefaci. [p. 7]

Agraïments. [p. 15]

1- Entre l'ídid·li i la misèria. (La representació alteritzant de la pagesia) [p. 19]

Conviure amb l'estereotip. [p. 21]

La memòria del passat rural perdut. [p. 23]

La Història contemporània d'Espanya. [p. 29]

Miserabilisme i populisme. [p. 31]

Estereotipació i invisibilitzaió. [p. 34]

Ocultats pel progrés. [p. 36]

La pagesia estereotipada. [p. 39]

Trencar amb les narratives del progrés. [p. 44]

2- Carlisme i "caciquisme". (Dos debats historiogràfics controvertits) [p. 47]

2. 1. Carlisme. (Les motivacions per entrar en guerra) [p. 51]

Liberalisme i marxisme: les interpretacions clàssiques del carlisme. [p. 52]

Noves interpretacions marxistes: la pagesia com a subjecte revolucionari. [p. 55]

La defensa de les economies pageses preindustrials. [p. 58]

Dels determinismes econòmics a les explicacions culturals. [p. 62]

2. 2. "Caciquisme". (Les explicacions de la deferència pagesa) [p. 69]

El discurs del regeneracionisme. [p. 71]

La funcionalitat política dels "cacics". [p. 72]

Els estudis locals: retorn al discurs regeneracionista. [p. 75]

La cultura pagesa i el consens patronal. [p. 82]

Les identitats locals i les insuficiències de l'estat. [p. 85]

2. 3. Entre la raó utilitarista i la presó de les estructures. (Els límits en la interpretació de l'acció col·lectiva de la pagesia) [p. 88]

3- Discurs i subjectivitat. (Aproximació teòrica a l'acció col·lectiva com a interacció discursiva) [p. 93]

3. 1. Discurs i acció col·lectiva. (Els perills de les interpretacions estructuralistes) [p. 94]

Discurs, representació i producció de coneixement. [p. 95]

Poder, alteritat i constitució subjectiva. [p. 97]

Identitat i acció col·lectiva. [p. 104]

3. 2. conflicte, creativitat subjectiva i canvi històric. (El correctiu historicista) [p. 107]

Evidència empírica i subversió teòrica. [p. 109]

Recepció, hegemonia i institucionalització. [p. 112]

Maduració subjectiva i institucionalització. [p. 124]

Discurs i subjectivitat històrica. [p. 128]

3. 3. Interacció comunicativa i formació de veus col·lectives. (La subjectivitat de les veus subalternes) [p. 131]

Cultura popular? [p. 132]

Veus subalternes. [p. 135]

Una altra vegada la recepció. [p. 137]

Mercats lingüístics. [p. 143]

4- La modernització de la vila rural: el cas d'Artà. (Aproximació al nostre objecte d'estudi en el seu marc cronològic) [p. 149]

4. 1. La vila rural com a subjecte històric. (La concreció subjectiva de la pagesia) [p. 151]

L'objecte dels estudis sobre la pagesia. [p. 151]

Comunitats rurals? [p. 153]

La vila rural com a categoria històrica. [p. 162]

4. 2. La modernització del món rural. (Sobre els efectes homogeneïtzadors del processos de modernització) [p. 165]

Els processos de modernització. [p. 167]

La fi de la cultura popular? [p. 174]

Les insuficiències de l'estat espanyol. [p. 178]

4. 3. La vila d'Artà i els processos de modernització. (Aproximació històrica a la modernització de la societat artanenca) [p. 189]

Modernització i persistència entre 1837 i 1931. [p. 191]

Segona república i guerra civil: un punt d'inflexió. [p. 232]

L'impàs de la postguerra i la modernització definitiva. [p. 241]

5- La feina dels folkloristes. (Les festes de Sant Antoni i els arguments des de l'òptica del regionalisme romàntic) [p. 259]

Les festes de Sant Antoni i els arguments. [p. 260]

La reproducció de l'estereotip pagès a Artà durant el segle XX. [p. 271]

6- Les festes de Sant Antoni a Artà. (El ritual festiu i la reproducció de la vila rural com a subjecte històric durant el segle XX) [p. 299]

A l'ombra de Frazer: la supervivència del passat. [p. 302]

6. 1. “Sant Antoni gloriós gordau-mós ets animals”. (El sentit màgic-religiós de la festa) [p. 308]

Invocar Sant Antoni durant el segle XX. [p. 308]

Sant Antoni festa pagesa. [p. 311]

6. 2. Ser d’Artà és celebrar Sant Antoni. (Frontera, identitat i cohesió social) [p. 313]

Marcar les diferències amb l’exterior. [p. 314]

Fixar les fronteres de la parròquia. [p. 316]

Naturalitzar de les diferències a l’interior. [p. 319]

Canalitzar rivalitats. [p. 323]

Compensar les desigualtats. [p. 327]

6. 3. “Tirar sa casa per sa finestra” (Les festes de Sant Antoni com a carnaval) [p. 334]

Menjar, alcohol, sexe i violència: els excessos de la festa. [p. 335]

Tothom junt, tothom igual. [p. 340]

Invertir els papers. [p. 342]

Els reis del carnaval: entre l’autoritat i el xarivari. [p. 346]

El moment de la protesta. [p. 346]

6. 4. La reforma de la cultura popular. (Evolució històrica de la festa) [p. 353]

Els capellans no van de festa. [p. 353]

Els mestres d’escola tampoc van de festa. [p. 355]

La represa després de la Guerra Civil. [p. 357]

Els arguments de Donya Maria. [p. 359]

Covalcada i foguerons: la domesticació de la festa. [p. 363]

La festa a punt de desaparèixer. [p. 369]

La popularització de la reforma. [p. 372]

6. 5. Artà i les festes de Sant Antoni durant el segle XX. (Ritualització i modernització) [p. 380]

7- La tradició dels glosadors. (El context dels arguments com a esdeveniment de comunicació fins als anys setanta del segle XX) [p. 385]

7. 1. En Tià de Sa Real: un glosador exemplar. (La representació prototípica del bon glosador i la tradició dels arguments) [p. 391]

Gent condemnada a ser pobra. [p. 395]

Poetes que no sabien lletra. [p. 400]

Persones vives de potències. [p. 402]

Sebre fer gloses: Un do de Déu. [p. 417]

Els glosadors, més de mig bruixots. [p. 419]

La llibertat pertorbadora dels glosadors. [p. 421]

Portaveus contestataris dels més dèbils i desfavorits. [p. 430]

El control institucional de les cançons dels glosadors. [p. 440]

Glosadors i política. [p. 444]

Portadors de noves i arxivers orals de la memòria col·lectiva. [p. 447]

Pacificadors, educadors i guardians dels bons costums. [p. 451]

Festes i desgràcies: identitat i participació en els arguments. [p. 454]

La rivalitat entre glosadors. [p. 458]

Gloses i doblers: El patrocini de l'argument. [p. 462]
Glosadors... i també glosadores. [p. 473]

7. 2. Les cançons són per cantar.(El cant públic de l'argument i la significació social de l'oralitat) [p. 476]

El cant públic de l'argument. [p. 477]

Les pleguetes de l'argument: De l'oralitat a l'escriptura. [p. 484]

7. 3. Els arguments: la veu col·lectiva de la vila d'Artà. (Contestació, censura i representativitat) [p. 496]

Protesta i censura durant la dictadura de Primo de Rivera. [p. 503]

8- El discurs dels arguments. (Evolució al llarg del segle XX de les estructures de representació que han esdevingut la norma en el text dels arguments) [p. 519]

8. 1. De la befa carnavalesca a la gravetat de la història. (La tradició dels arguments des del segle XVIII fins a principis del segle XX) [p. 522]

L'argument com a paròdia carnavalesca. [p. 523]

En Tià de Sa Real i l'impacte de la seva obra en els arguments. [p. 528]

La gènesi històrica del discurs dels arguments. [p. 535]

8. 2. Dels preus dels queviures a les insuficiències de la modernització. (Canvis i continuïtats en el discurs dels arguments al llarg del segle XX. Part I) [p. 548]

L'argument com a simulacre d'amotinament. [p. 548]

Els preus dels queviures fins a 1936. [p. 550]

Els preus dels queviures durant la postguerra i més tard. [p. 556]

La tradició de protesta i la domesticació de la tradició durant la postguerra. [p. 563]

La gestió municipal i les insuficiències del progrés. [p. 580]

Les cançons de les millores abans de 1936. [p. 581]

La gènesi dels "temes variats" als anys cinquanta. [p. 586]

La modernitat decepcionant durant els anys seixanta. [p. 591]

Bona educació. [p. 595]

El batle Don Consín: un exemple a seguir. [p. 597]

8. 3. Dels pecats del jovent a la nostàlgia del passat rural. (Canvis i continuïtats en el discurs dels arguments al llarg del segle XX. Part II) [p. 606]

Les cançons del jovent durant la primera meitat del segle XX. [p. 606]

Mantenir les fronteres de gènere i de classe. [p. 610]

El valor de l'estalvi i el comportament de les fadrines. [p. 613]

Les noves formes d'oci mercantilitzat. [p. 616]

Les cançons del jovent qüestionades. [p. 621]

Espantats pel creixement econòmic. [p. 625]

La percepció del 'boom' turístic als anys seixanta. [p. 628]

L'abandonament del camp i l'enyorança dels temps passats. [p. 632]

Esperant temps pitjors. [p. 636]

Els arguments en crisi de representativitat. [p. 639]

Els nous desequilibris ecològics. [p. 640]

8. 4. Els processos de modernització i els arguments del segle XX. (Canvis i continuïtats en el discurs dels arguments. Conclusions) [p. 642]

9- Cultura popular i tradicions locals. (Recapitulació, conclusions i suggeriments) [p. 651]

9. 1. La veu subjectiva de la vila rural. (La tradició dels arguments com a mercat lingüístic) [p. 652]

Representació i subjectivitat en el text dels arguments. [p. 653]

Poble i “cultura popular”. [p. 662]

Subalternitat i autonomia subjectiva. [p. 669]

9. 2. Modernització i persistència de la veu subjectiva de la vila rural. (Les dinàmiques històriques de canvi en la tradició dels arguments) [p. 682]

Modernització i persistència en la tradició dels arguments. [p. 683]

El món rural “tradicional” i la modernitat urbana. [p. 692]

La subjectivitat pagesa entre la tradició i la modernitat. [p. 707]

L'experiència subjectiva de la subalternitat de “lloc”. [p. 723]

9. 3. L'acció col·lectiva de la pagesia en la història. (Significació de l'experiència i actitud subjectiva dels col·lectius pagesos) [p. 735]

Una altra vegada el carlisme i el “caciquisme”. [p. 737]

Pagesia, postmodernitat i dinàmiques transculturals. [p. 743]

Epíleg [p. 769]

APÈNDIX. [p. 771]

Petita introducció gràfica a la vila d'Artà. [p. 771]

Descripció crítica de les fonts. [p. 774]

a) Testimonis utilitzats [p. 774]

b) Publicacions periòdiques consultades [p. 779]

Glossari de termes específics [p. 781]

Els arguments fins l'any 1975. Llistat i evolució temàtica [p. 788]

BIBLIOGRAFIA. [p. 801]

FONTS. [p. 813]

Fonts bibliogràfiques. [p. 813]

Les pleguetes dels arguments. [p. 816]

Premsa consultada. [p. 818]

Fonts d'arxiu. [p. 819]

Prefaci.

El **punt de partida** de la present tesis doctoral són les dificultats que des d'un punt de vista historiogràfic sovint tenim a l'hora d'explicar les pràctiques socials quotidianes i les mobilitzacions de caràcter més extraordinari dutes a terme pels col·lectius pagesos al llarg dels segles XIX i XX. Segurament les mobilitzacions carlistes del segle XIX i part del XX, juntament en les pràctiques polítiques quotidianes de tipus patron-clientelar durant l'època de la Restauració i més tard, són dos casos paradigmàtics sobre els quals s'ha generat un debat historiogràfic ric i estimulant amb relació a l'acció social de la pagesia al llarg de la història contemporània de l'estat espanyol. Partim de la base que les raons per les quals sovint no s'han donat explicacions satisfactòries sobre aquests fenòmens s'expliquen per la falta de reconeixement de la subjectivitat històrica dels col·lectius pagesos, entenent per subjectivitat històrica no només la seva agència social, sinó també les percepcions subjectives de la realitat que els envolta i de sí mateixos. Pensam que per entendre l'acció social duta a terme pels col·lectius pagesos durant el segle XIX i bona part del XX és necessari escoltar les seves pròpies veus que com les d'altres grups subalterns han estat silenciades en els discursos dels principals aparells institucionals de l'època: l'administració pública, l'església, la premsa, etc. Trobam, en definitiva, que si no coneixem les motivacions subjectives que històricament han empès als col·lectius pagesos a emprendre unes determinades accions enlloc d'unes altres, mai no podrem entendre la lògica del seu paper en la història.

Des del punt de vista historiogràfic, la pregunta més immediata que fa falta que ens plantejem versa sobre el tipus de font que ens hauria de permetre accedir a aquestes percepcions i motivacions subjectives dels col·lectius pagesos. Així i tot, abans que res, es planteja una qüestió prèvia de no gens fàcil resolució. Ens estem referint a la possibilitat que grups subalterns com ara els col·lectius pagesos no tinguin la capacitat de construir una veu col·lectiva pròpia més enllà dels discursos en el marc dels quals s'han generat com a subjectes, tal com va fer Gayatri Spivak en el seu moment.* Si partim de la base que un subjecte històric s'ha d'entendre com un col·lectiu que comparteix unes experiències comuns i els dona significat a partir d'un conjunt representacions igualment comuns, la qual cosa condueix a l'acció col·lectiva conjunta, les tesis d'Spivak implicarien dos principis difícilment acceptables des de l'àmbit de la historiografia. Per una part, acceptar aquests principis voldria dir que l'agència social autònoma dels col·lectius pagesos i de qualsevol altra grup subaltern no és possible, ja que vendria predeterminada per les estructures de representació que els condemnarien a la subalternitat. Per altra banda, l'assumpció d'aquestes tesis dificultaria molt una explicació del canvi històric i el moviment social, ja que la resistència a l'ordre no seria possible i la història semblaria condemnada a l'eterna reproducció d'unes mateixes estructures socials sense lloc per al conflicte social.

Davant l'evidència empírica que l'actitud del col·lectius pagesos no sempre ha esdevingut funcional respecte als models d'ordenació social que

s'han imposat des dels aparells institucionals –basta pensar en les mobilitzacions carlistes contra les reformes impulsades des de l'estat liberal, per exemple—, en aquesta investigació ens plantejam com a **objectiu** demostrar que aquests grups subalterns han estat històricament capaços d'aglutinar-se en veus col·lectives pròpies i donar significat al seu entorn i a la seva existència de manera mínimament creativa i autònoma. Per altra banda, també volem demostrar que es pot identificar la veu dels col·lectius pagesos o qualsevol altra grup subaltern a certa documentació i a certes fonts. Pensam que això ha de ser forçosament possible pel fet que el caràcter col·lectiu d'aquestes veus implica la necessitat d'actes de comunicació identificables en documents i en fonts que permetin l'establiment dels consensos necessaris per aglutinar conjunts d'individus en principi atomitzats.

Davant aquests reptes, ens plantejam com a **hipòtesi general** d'aquesta investigació que els col·lectius pagesos com a grups subalterns han disposat històricament dels mecanismes necessaris per poder de manera autònoma donar sentit a la seva experiència col·lectiva de subalternitat, construir una identitat diferenciada i aglutinar-se sota una mateixa veu representativa del conjunt. Dit d'una altra manera, plantejam que els col·lectius pagesos han disposat del capital simbòlic suficient com per poder reproduir la seva subjectivitat històrica. Partint de la base que els processos de modernització que es varen experimentar durant els segles XIX i XX a Europa Occidental, Amèrica i arreu del món a través de la colonització, han estat tradicionalment entesos com a processos d'uniformització, estandarització i homogeneïtzació; allò que plantejam a través de la nostra hipòtesi és la persistència de d'algunes eines de reproducció de la subjectivitat històrica de les viles rurals tot i el canvi històric en clau de modernització que ha experimentat el medi rural durant aquests segles.

A l'hora de concretar la nostra investigació ens hem fixat com a **objecte d'estudi** la vila d'Artà a Mallorca, un municipi de mida mitjana –durant tot el segle XX la seva població s'ha mogut al voltant dels cinc mil habitants—, l'economia del qual s'ha basat primordialment en les activitats agropecuàries fins als anys seixanta del segle XX. De la vila d'Artà ens ha cridat l'atenció la tradició del cant de l'"argument" el dia de la festa de Sant Antoni. Els "arguments" són cròniques dels principals aconteixements succeïts a la vila durant l'any anterior a les fetes, celebrades dia 17 de gener. Aquestes cròniques tenen la particularitat d'haver estat versificades per un "glosador", que és així com s'anomena als poetes populars de tradició oral tant a Mallorca com a Menorca. En la nostra investigació hem partit de la base que s'ha d'entendre el conjunt de la vila d'Artà en termes de localitat rural, com el col·lectiu pagès i el grup subaltern que ha disposat històricament dels mecanismes i el capital simbòlic suficient com per poder reproduir la seva subjectivitat històrica. Al mateix temps hem plantejat la tradició del cant de l'"argument" com un d'aquests mecanismes a través dels quals s'ha consensuat una veu unitària de la vila. Es tracta, pensam, d'una tecnologia social a partir de la qual s'ha estructurat de manera autònoma el conjunt de representacions a partir de les quals la po-

blació de la vila d'Artà ha donat significat al seu entorn social i ha construït la identitat col·lectiva comú. D'aquesta manera, en la nostra hipòtesi volem demostrar que la vila d'Artà ha gaudit durant gran part del segle XX dels dispositius de poder i coneixement necessaris com per poder reproduir-se com a subjecte històric, i que un d'aquests mecanismes i dispositius ha estat la tradició del cant de l'"argument".

La **cronologia** en la qual hem emmarcat la nostra investigació —els dos primers terços del segle XX— no és casual. Se centra en un espai de temps de progressiva modernització truncada per la guerra civil de 1936 i la conseqüent postguerra. Des de finals de segle XIX es dona a la Mallorca rural un clar procés de capitalització del camp i canvi dels cultius de subsistència per cultius comercials d'exportació. Es tracta d'un model econòmic que entrà en crisi arrel de l'aïllament internacional causat per la guerra civil de 1936 i les característiques més primerenques del règim franquista durant la postguerra. Tanmateix, l'economia basada en l'exportació agrària es va recuperar ben prest cap als anys cinquanta. Per altra banda, des dels anys vint es va accelerar el procés d'alfabetització fins al punt que als anys cinquanta la major part de la població infantil ja es trobava escolaritzada. L'espai de temps que hem seleccionat per la nostra investigació, també va ser l'època en la qual s'introduïren mitjans de comunicació de masses com el cinema o la radio. Per altra banda, és sabut que els règims militars de Primo de Rivera i Franco varen intensificar el control de l'estat envers qualsevol manifestació cultural com podien ser els arguments, i varen apropiarse de moltes tradicions pageses per legitimar el seu discurs a l'hora populista i nacionalista. Si partim de la base que els processos de modernització com els que acabam de descriure s'han d'entendre com a processos d'homogeneïtzació i estandarització en el marc dels quals les identitats locals rurals varen quedar absorbides per identitats nacionals, tot plegat ens fa pensar que es tracta d'una època en la qual la tradició dels arguments es va veure en perill de perdre la seva significació i el seu pes social en el context de la vila d'Artà. Es tracta de comprovar la pervivència del capital simbòlic que representa aquesta tradició i que al mateix temps possibilita la reproducció de la vila d'Artà com a subjecte històric, tot i les adversitats que plantejaren els processos de modernització en aquestes dècades tan significatives de canvi històric. Sabem cert, tanmateix, que va ser en els anys seixanta quan la societat de les viles rurals mallorquines va rebre l'impacte modernitzador més fort amb l'expansió de la indústria turística, l'activació de processos d'immigració i l'expansió més efectiva de nous mitjans de comunicació de masses com la televisió. La raó per la qual hem tallat cronològicament la nostra investigació just en el moment de produir-se aquest canvi, és perquè pensam que l'estudi de la reproducció de la veu de la vila d'Artà en els arguments —i per tant, l'estudi de la seva identitat local i la seva subjectivitat històrica en general— implica una nova investigació amb uns plantejaments diferents que permetin la millor comprensió de les profundes transformacions que per aquella època la mateixa tradició dels arguments i la festa de Sant Antoni a Artà per força varen haver d'experimentar. Hem d'avisar que els límits cronològics de la nostra investigació han estat en tot

moment flexibles, ja que hem inclòs en el nostre treball l'anàlisi de fenòmens històrics anteriors i posteriors al marc temporal inicialment proposat pel fet que pensàvem que complementaven la contrastació de les nostres hipòtesis. Per exemple, en les nostres anàlisis empíriques sobre els arguments hem inclòs els glosats de la primera meitat dels anys setanta del segle XX, ja que pensam que s'avenen amb el model més antic de l'argument i donen punt final a tota una generació de glosadors que feien uns arguments amb unes característiques molt semblants. Per altra banda, per entendre els orígens de la tradició dels arguments tal com ha estat entesa durant la major part del segle XX, hem inclòs en la nostra investigació nombrosos glosats de la segona meitat del segle XIX.

La **metodologia** que hem utilitzat per demostrar que els arguments han estat històricament la veu de la vila d'Artà i un mecanisme de configuració autònoma del coneixement de l'entorn social experimentat pels seus habitants, ha estat analitzar tant el seu text com el seu context a partir del concepte de "mercat lingüístic" proposat en el seu moment per Pierre Bordieu. Partim de la base que un argument és un acte de comunicació entre un emissor que proposa el missatge —el glosador— i un receptor que el descodifica —el conjunt de la població de la vila d'Artà. Perquè aquest acte de comunicació tingui èxit i el públic receptor rebi de bon grat la proposta de l'emissor es fa necessari un conjunt de normes i convencionalismes que regulen tant la seva emissió com la seva recepció i caracteritzen l'esdeveniment comunicatiu com a gènere. Es tracta de tot un conjunt de regles consensuades i consentides per les dues parts de l'acte de comunicació que limiten la capacitat creativa tant de l'emissor-autor com del públic receptor en la seva lectura. Això assegura l'èxit de l'acte de comunicació. Pensam que identificant aquestes regles i aquests límits, i al mateix temps analitzant la seva evolució al llarg del temps, es pot avaluar de quina manera el públic receptor ha consensuat que un determinat acte de comunicació proposat per un individu que es presenta com a portaveu, representa de manera efectiva la veu del conjunt del col·lectiu. És a partir d'aquest principi que hem analitzat les normes i convencionalismes que han regulat històricament els arguments com a actes de comunicació durant bona part del segle XX per identificar els mecanismes culturals que han convertit la veu del glosador en la veu del conjunt de la vila. Per paga, hem plantejat en el marc de la nostra investigació un estudi comparatiu de casos d'arguments composts en conjuntures d'especial significació històrica en els quals s'evidencia l'èxit dels autors que s'han avingut a les regles del mercat lingüístic que els és propi, i el fracàs en els casos en els quals això no ha estat així. Tot plegat ens ha servit per confirmar empíricament que les normes, els valors i les censures que regulen l'argument com a mercat lingüístic han tingut històricament una traducció efectiva en la pràctica social.

Les **fonts** que hem utilitzat per contrastar empíricament les nostres hipòtesis han estat variades. Pel que fa a l'anàlisi del text dels arguments, és obvi que la nostra font principal han estat les pleguetes en les quals aquests poemes orals s'han publicat regularment des de 1922. Per altra banda, els elements del context dels arguments que ens han servit per ana-

litzar com a mercat lingüístic la tradició del seu cant i la seva publicació han estat més variades. Ens hem servit tant de la premsa local com de la insular, de llibres de memòries i anecdotaris escrits per personalitats significades de la vila d'Artà, dels estudis i les recopilacions que al llarg del segle XX van fer diferents folkloristes sobre els arguments i el seu context festiu, i finalment ens hem servit de manera més puntual de documentació de caire administratiu generada des de l'Ajuntament de la vila. Tanmateix, a l'hora d'analitzar aquests elements contextuals també ens han estat de gran ajut els mateixos texts dels arguments, ja que no hem d'oblidar que es tracta de cròniques dels principals fets succeïts a la vila, i per tant no només faciliten informació sobre sí mateixos, sinó també sobre el seu entorn.

Tota la feina feta en la nostra tesi doctoral es disposa en el present text organitzada en nou capítols en els quals hi figuren la presentació de la investigació; els plantejaments teòrics i metodològics; la contextualització històrica de la vila d'Artà com l'objecte d'estudi del nostre treball en sentit ampli; l'exposició dels resultats de la feina d'investigació empírica tant pel que fa a les festes de Sant Antoni en general, com més concretament a tot allò que envolta la composició, el cant i la publicació de l'argument; i finalment, unes conclusions en les quals no només exposam els resultats de la interrogació de la nostra hipòtesis, sinó que avaluam els plantejaments teòrics i metodològics emprats, suggerint noves interpretacions i nous procediments per a noves investigacions.

Al primer capítol *—Entre l'idil·li i la misèria—* exposam a mode de narració autobiogràfica el procés de reflexió a partir del qual certes motivacions personals per dur a terme aquest treball poden ser traduïdes en objectius acadèmics en el camp de la historiografia.

Al segon capítol *—Carlisme i “caciquisme”—* justifiquem els objectius de la investigació que han estat plantejats amb anterioritat des d'una perspectiva personal, ara des del punt de vista acadèmic. És per això que realitzam un estat de la qüestió sobre aquest dos temes de la història contemporània de l'estat espanyol per així exposar allò que consideram que són les mancances que han caracteritzat la major part de la historiografia estatal a l'hora d'explicar de manera satisfactòria la lògica de l'actuació històrica duta a terme pels col·lectius pagesos durant els segles XIX i XX. D'entre aquestes mancances destacam un dels principals objectius del nostre treball: reconèixer la subjectivitat històrica dels col·lectius pagesos al llarg dels darrers segles.

Al tercer capítol *—Discurs i subjectivitat—* exposam el repertori conceptual de caràcter teòric que pensam que és necessari per explicar l'acció social dels col·lectius pagesos al llarg de la història, i d'aquesta manera assolir els nostres objectius. En aquest apartat posam especial atenció a definir els principals conceptes que s'utilitzaran en el conjunt del text, al mateix temps que plantejam el procediment metodològic que hem cregut més adient per contrastar les nostres hipòtesis i interrogar empíricament les fonts. Molts dels conceptes proposats —com el de “representació”, “discurs” o “subjecte”— provenen d'autors com Michel

Foucault que en certa manera són hereus dels corrents estructuralistes de pensament social. Per evitar els vicis als quals moltes vegades ens condueix l'herència teòrica de l'estructuralisme, és a dir, les visions estàtiques, ahistòriques en les quals només es contempla la autoreproducció de les estructures socials com a forces abstractes, rescatam l'esperit historicista radical del mateix Foucault i reivindicam el treball tant teòric com empíric d'Edward P. Thompson respecte a la historicitat de les categories socials, la qual cosa ens permet la redefinició de molts conceptes. Pel que fa als procediments metodològics proposats per demostrar empíricament que les tesis d'Spivak sobre l'irremeiable silenci dels grups subalterns no són certes, i que des de la subalternitat certs col·lectius poden generar una veu pròpia i prendre el control del coneixement del seu entorn i de les seves pròpies identitats —encara que només sigui de forma parcial—, ens servim del concepte de “mercat lingüístic” proposat en el seu moment per Pierre Bordieu. Així, proposam una anàlisi tant del text com del context dels arguments en base a la teorització d'aquest autor centrada en aquest concepte.

Al capítol quatre, —*La modernització de la vila rural: el cas d'Artà*— plantejam la localitat rural com a forma de col·lectivitat pagesa i com l'objecte d'estudi de la nostra investigació, al mateix temps que presentem la vila d'Artà al llarg del segle XX com a objecte d'investigació concret en el temps i en l'espai. Per altra banda, en aquest capítol també aprofundim en un dels conceptes principals al voltant del qual gira la nostra hipòtesi: la modernització històrica. A partir de l'anàlisi de les conseqüències dels processos de modernització en el món rural d'arreu d'Europa Occidental justifcamos per què prenem la vila rural en termes municipals o parroquials com el subjecte històric que al mateix temps és el nostre objecte d'investigació en sentit ampli. Apart de plantejar-nos el concepte de modernització des de la perspectiva teòrica, en aquest apartat ens introduïm al context històric del món rural de Mallorca i més concretament la vila d'Artà, amb l'objectiu de validar l'objecte de la investigació com a cas d'estudi. Així donam un repàs a la història d'Artà i Mallorca en general per avaluar com varen afectar els anomenats processos de modernització a les vides dels habitants d'aquestes contrades. Tanmateix, en aquest apartat només fem una contextualització històrica del nostre objecte d'estudi en funció del concepte de modernització que guia les nostres hipòtesis. Com que això suposa una visió en certa mesura lineal i fragmentària de la història, en els capítols següents en els quals s'exposen els resultats del nostre treball empíric, també hem inclòs puntualment apreciacions complementàries de contextualització històrica a mesura que ho hem trobat necessari.

Al capítol que fa cinc del conjunt del text —*La feina dels folkloristes*— delimitam encara més el nostre objecte d'estudi en el conjunt de rituals que ha aplegat la festa de Sant Antoni a Artà al llarg del segle XX, i més concretament en la tradició del cant i la publicació de l'argument. Tot plegat es planteja en la nostra hipòtesi central com un mecanisme de reproducció de la vila d'Artà com a subjecte històric. En aquest capítol ens introduïm de manera descriptiva als arguments i al con-

text temporal més immediat, que no és més que el de les festes de Sant Antoni que se celebren cada any a Artà. Aquesta petita introducció, la fem apel·lant a fonts generades per tota una generació d'intel·lectuals amb estreta relació amb la vila que s'aproximaren a ambdues realitats des de la perspectiva del treball folklòric. És per això que en aquest capítol aprofitam per aprofundir en el context històric i cultural de la feina dels folkloristes i fem, en conseqüència, una crítica d'aquest tipus de font documental.

Al capítol que fa sis de la tesi, *–Les festes de Sant Antoni a Artà–*, el dedicam a l'anàlisi del context festiu més immediat dels arguments a partir del material empíric generat en l'estudi d'un repertori de fonts molt diverses. En aquest apartat només analitzam el arguments en la mesura que es tracta d'un acte més de la festa, representatiu entre els demés en què consisteix la celebració de Sant Antoni. Com que la majoria de les celebracions que s'inclouen en les festes no tenen un naturalesa estrictament lingüística, no les hem analitzat a partir del concepte de "mercat lingüístic" –com de fet sí ho fem en la nostra anàlisi específica i més profunda de la tradició dels arguments–, sinó que ho hem fet a partir del concepte de "ritual". Tanmateix, en aquest capítol introduïm un cas concret d'uns arguments molt singulars composts durant els anys quaranta com el primer cas de la nostra anàlisi comparativa per avaluar en quina mesura es feien efectives les regles i convencionalismes que caracteritzava la tradició de l'argument com a mercat lingüístic. Tot i que aquest exercici ha estat de rellevància en el nostre procediment metodològic d'anàlisi, hem decidit no dedicar cap apartat específic al respecte i disposar la informació generada en el marc dels diferents capítols i apartats de la tesi dedicats a l'exposició dels resultats de la feina d'investigació empírica, sempre en la mesura que ho hem trobat adient. No obstant això, a les conclusions finals reprenem i comentam els resultats d'aquest exercici comparatiu. Per altra banda, aquest capítol sobre l'evolució històrica de les festes de Sant Antoni es justifica de manera sobrada perquè pensam que l'anàlisi del context cultural festiu més immediat a la composició, el cant i la publicació dels arguments, és de vital importància si volem entendre la seva significació social.

Al capítol set del present text *–La tradició dels glosadors–* en endinsam en l'anàlisi pròpiament dita de la tradició dels arguments com a mercat lingüístic. Allò que específicament analitzam en aquest apartat són els trets comuns dels arguments i els seus autors amb la resta de la tradició de la poesia oral a Mallorca i Menorca, la tradició de les gloses i els glosadors. Per una part estudiam la figura prototípica del bon glosador a partir del mite d'en Tià de Sa Real i analitzam en quina mesura els glosadors que han compost arguments s'han presentat al públic de la manera més semblant possible al prototipus. Per altra banda, també ens fixam en la significació que té el cant públic del glosat com a *performance* col·lectiva. No fa falta dir que aprofitam el fet que els arguments han estat una tradició amb continuïtat al llarg del segle XX per avaluar com processos de modernització com l'alfabetització o l'expansió de la disciplina administrativa de l'estat han afectat el mercat lingüístic que re-

presenta el món de les gloses i els glosadors. En aquest apartat exposam dos casos de glosadors d'especial significació en la nostra anàlisi comparativa dels èxits i els fracassos en les propostes comunicatives que els seus arguments representaven. Ens estem referint al cas d'un argument la publicació del qual va ser prohibida durant la dictadura de Primo de Rivera, i els cas dels arguments en el marc dels quals per aquella mateixa època es va aconseguir fer viables altres cotes de protesta i denúncia respecte a les polítiques de reclutament militar per anar a la Guerra del Marroc.

En el capítol que fa vuit de la tesi *—El discurs dels arguments—* tractam aquells aspectes de la tradició d'aquests glosats com a mercat lingüístic que són més específics, bàsicament aquells que tenen a veure amb la selecció temàtica i amb certes estructures de representació constants en el sí dels seus texts, fins al punt que des de finals del segle XIX i durant bona part del segle XX han esdevingut la norma en la seva composició. Ens estem referint a la representació de la reciprocitat social entre rics i pobres pròpia d'allò que Edward P. Thompson va anomenar en el seu moment l'"economia moral de la multitud", i la representació de l'evolució històrica a partir d'una narrativa cíclica de contínua degeneració i regeneració en el marc de la qual s'ha donat significat a l'experiència col·lectiva de conjuntures de crisi econòmica com les que es varen donar a principis dels anys vint o durant els anys quaranta del segle XX. Per entendre millor la seva evolució històrica ens remontam per enrera fins a mitjan segle XIX, quan l'impacte popular de la publicació d'un poema narratiu atribuït al llegendari glosador en Tià de Sa Real va provocar en els arguments un important canvi en el seu discurs i la seva estructura temàtica, ja que els glosadors que els componien passaren a imitar aquesta publicació. Finalment, analitzam com els arguments han reproduït durant almanco els dos primers terços del segle XX aquests paràmetres de representació a partir dels quals la població d'Artà ha tingut l'oportunitat de donar significat a l'experiència les diferents conjuntures econòmiques i socials.

Al darrer capítol de conclusions *—Cultura popular i tradicions locals—* no només ens dedicam a contrastar les nostres hipòtesis a partir del material empíric generat en la nostra investigació i a avaluar fins a quin punt s'han acomplert els nostres objectius. Posam especial èmfasi a recapitular en aquells aspectes que han revelat la nostra investigació empírica que no s'avenen amb els nostres plantejaments teòrics inicials. D'aquesta manera es fa possible corregir definicions massa simplistes en el nostre repertori conceptual, suggerir noves línies d'investigació i plantejar nous conceptes que ens permeten incloure les evidències empíriques que no s'avenien als nostres esquemes inicials. Igualment fem una valoració de tot allò que pensam que aporta el nostre treball i de la seva utilitat a l'hora de donar noves explicacions de l'acció col·lectiva de la pagesia en la història i avançar en el coneixement global del nostre passat.

Amb la intenció de facilitar la lectura del text de la present tesi doctoral, hem introduït els diferents capítols de què consta amb unes petites introduccions disposades a una columna sota fons gris, és a dir, en el mateix format que aquest prefaci. En aquest textos introductoris ens hem esforçat en

relacionar els continguts de cada capítol amb l'esquema metodològic inicial a partir del qual hem plantejat la investigació, i amb els mateixos procediments d'investigació en sentit propi. Aquesta és la funció que igualment té el present prefaci i l'epíleg final, disposats ambdós en el mateix format.

Per altra banda, també voldríem aclarir el sistema que hem emprat a l'hora de citar les fonts i la bibliografia que hem utilitzat per a la nostra investigació, ja que en el present text hem combinat notes a peu de pàgina i cites entre parèntesi inserides en el cos del text. A peu de pàgina citam, en la mesura que la informació exposada ho ha requerit, les fonts que ens han estat d'ajuda a l'hora de realitzar la investigació. Aquestes fonts són en part documentació de caràcter primari com la premsa, els arguments o documentació administrativa de l'Ajuntament; però a peu de pàgina també citam la bibliografia que ens ha servit com a font secundària. Es tracta sobretot de publicacions de llibres de memòries, anecdotaris, descripcions paisatgístiques i costumistes, o recopilacions folklorístiques. Per altra banda, dedins del text i entre parèntesi hem citat aquells assajos teòrics i aquelles monografies de recerca de caràcter acadèmic que ens han estat d'utilitat a l'hora de plantejar la investigació i analitzar els resultats de la recerca. Així mateix, hem citat a peu de pàgina aquelles referències bibliogràfiques a les quals hem accedit indirectament. Es tracta d'aquelles obres citades en la bibliografia que hem utilitzat de primera mà, i que hem pensat que era adient donar-ne notícia al lector per així facilitar la contextualització de la investigació a l'àmbit teòric de les ciències socials en general i de la historiografia en particular.

Agraïments.

No podria acabar aquest prefaci introductori sense expressar la meua gratitud envers a totes aquelles persones sense la col·laboració de les quals no hauríem pogut realitzar la present investigació.

Primer de tot vull donar les gràcies a Mary Nash, qui no només ha estat la meua directora de tesi, sinó la meua cap en el grup de recerca Multiculturalisme i Gènere i en varis projectes d'investigació. Així mateix, agraïxo sobretot a na Mary haver estat la meua mestra durant tants d'anys, per les seves ensenyances i el seu suport constant.

També vull donar les gràcies de manera especial a Andreu Mayayo, que ha estat codirector de la tesi doctoral, per la seva feina de direcció, pels seus consells, les seves crítiques i el seu suport.

Vull agrair igualment a Susanna Tavera l'atenció que ha dedicat a la meua feina, el seu suport i els seus consells que m'ha donat, tant com a membre del Departament d'Història Contemporània de la UB, com en qualitat d'integrant del grup de recerca Multiculturalisme i Gènere.

Vull agrair també a Núria Benach i a Rosa Tello el seu interès per la meua feina d'investigació personal, les seves crítiques i els seus estimulants suggeriments. Elles també han estat les meves caps en diferents projectes d'investigació i m'han ensenyat moltes coses de les quals aquesta tesi doctoral n'és deutora.

Tampoc puc oblidar altres companyes i companys integrants del grup de recerca Multiculturalisme i Gènere amb els quals he treballat durant molts d'anys. Agraieixo especialment a Meritxell Benedí que en el seu moment m'introduís al grup. També don les gràcies a na Soco –Maria del Socorro Pérez-Rincón— per l'interès que ha tingut en la meva feina i pels seus suggeriments bibliogràfics. Igualment he d'agrair el suport que sempre he rebut d'Asun García, Gemma Torres, Javier Socías i tots els altres companys i companyes de treball en projectes d'investigació compartits.

També vull agrair tot allò que m'han ensenyat Dolores Juliano, Danielle Provansal i totes les altres membres del grup de recerca Multiculturalisme i Gènere amb les quals no he tingut el gust de treballar tan estretament. L'activitat amb aquest grup de recerca m'ha permès estar en contacte amb membres d'altres universitats als quals vull agrair les seves ensenyances i el seu interès per la meva feina: Teun A. Van Dijk, Montserrat Ribes, Javier Díaz Freyre, Davide Pero, José María Perceval, Fernando Mendiola i qualcun altre que segur que m'estic deixant.

Altres companys meus de feina al Departament d'Història Contemporània de la UB han estat el grup de becaris amb els quals he compartit sala i sortides durant els anys de beca, molts dels quals ara són doctors i professors. A Paola Lo Cascio, Giovanni Cattini, Albert Palà, i a tots els demés, els don les gràcies pel seu suport i per les complicitats que s'han establert entre nosaltres.

No vull oblidar donar les gràcies a tots aquells professors que he tingut a la UB durant la llicenciatura, les ensenyances dels quals es veuen reflectides en el present treball: Ricard Vinyes, Àngels Solà i de manera especial Isabel De Cabo, pels seus consells i suport. De la meva estança a la UIB vull agrair especialment tot allò que Isabel Moll i Sebastià Serra em varen ensenyar durant els meus estudis de llicenciatura allà.

A Sebastià Serra li vull donar les gràcies especialment per la seva acollida a la UIB en les diverses estades que he fet per a la realització de la tesi doctoral, per la seva atenció, el seu interès i fins i tot en alguns casos, per la seva paciència. A ell li he d'agrair els seus consells i suggeriments, igual que el fet d'haver posat a la meva disposició les seves bibliografies i la seva agenda de contactes telefònics, la qual cosa m'ha estat de gran utilitat per a la realització del present treball de recerca. Gràcies a ell he pogut contactar amb altres membres del Grup d'Estudi de la Cultura, la Societat i la Política Contemporània, com Miquel Duran o Antoni Marimon. A ells també he d'agrair les atencions rebudes.

Tampoc puc oblidar la bona acollida i l'assessorament que he rebut des de la UIB per part de la professora Isabel Moll. A ella li agraieixo el seu suport, els seus consells, els seus suggeriments i les seves estimulants crítiques, igual que el seu especial interès per la meva feina d'investigació. Gràcies a ella vaig poder fer consultes amb col·laboradors seus com Pere Sales o Miquel Marín. A ells també els vull donar les gràcies per les seves atencions, el seu interès, les seves crítiques constructives i el seu assessorament bibliogràfic. Gràcies a la mediació d'Isabel Moll vaig poder contactar igualment amb els professors Michael Mittenauer i Marcus Cer-

man, als quals vull agrair la seva atenció i els seus suggeriments respecte a la present tesi doctoral.

De l'àmbit acadèmic illenc també vull donar les gràcies especialment a Jaume Guiscafrè i a Miquel Sbert, ambdós col·laboradors de Gabriel Janer Manila. A ells dos els he d'agrair la seva bona rebuda, la seva predisposició a ajudar-me i el seu valuós assessorament respecte a la tradició de la poesia oral a Mallorca. Igualment, vull agrair al professor Carles Manera la seva atenció i els seus consells. Per les mateixes raons vull donar les gràcies a Felip Munar, a Gabriel Oliver 'Majoral', amb el qual vaig poder contactar gràcies al meu bon amic Antoni Riera Sastre, i al professor Antoni Joan Colom, el qual em va ajudar a través d'un altra bon amic meu, Sebastià Llodrà.

De l'àmbit acadèmic estatal, també agraeixo l'atenció rebuda per part dels professors José A. Piqueras, Concepció Mir i Jesús de Juana, els quals per diverses raons s'han llegit escrits meus i per un mitjà o l'altra m'han transmès la seva opinió. Igualment vull agrair a tothom amb qui m'he topat a la celebració de diferents jornades i congressos els intercanvis d'opinió sobre la present investigació, els quals m'han ajudat molt a donar-li forma. Vull agrair especialment a Xavier Andreu la seva complicitat intel·lectual i els intercanvis de bibliografia que en el seu moment vàrem fer. Tot plegat ha esdevingut a la llarga molt important en la realització de la present tesi doctoral. Igualment vull donar les gràcies a Antom Santos i a tants d'altres.

També vull agrair a certes personalitats relacionades estretament amb la vila d'Artà, la seva col·laboració amb la present investigació, sense la qual segurament hauria estat impossible. Don les gràcies de manera especial a Mossèn Antoni Gili, per la seva predisposició i el seu entusiasme constant en ajudar-me, igual que per la valuosa informació que m'ha facilitat sobre la història, les tradicions i la gent de la vila d'Artà. Igualment agraeixo a Mossèn Mateu Galmés, al Cel sia, el fet que fos ell qui en els moments més tendres de la recerca em donàs notícia de l'existència de la tradició del cant dels arguments a la vila d'Artà. Finalment, no vull oblidar la col·laboració que he rebut per part de Seraffí Guiscafrè que m'ha estat de gran utilitat. A ell també li don les gràcies.

He d'agrair a Guillem Caldentey i tot l'equip de la Biblioteca Municipal d'Artà les seves atencions, la seva predisposició a ajudar-me i el suport logístic puntual que m'ha proporcionat durant aquests anys. Especialment he d'agrair a na Bel de Sa Pobla, que accedís a fotocopiar-me el text dels arguments, la qual cosa ha fet molt més còmode la recerca. Igualment, agraeixo a Antoni Picazo, arxiver municipal d'Artà i també historiador, les atencions que hem va fer en les meves visites a l'Arxiu Municipal. De la mateixa manera vull donar les gràcies a Antoni Amorós, rector de la vila, que m'obrí en el seu moment les portes de l'Arxiu Parroquial.

Per altra banda, vull agrair a Antoni Ferrer i a tot l'equip de la Biblioteca Municipal de Manacor, on he escrit la major part del text de la tesi doctoral, la companyia que m'han fet durant aquesta dura temporada de redacció, encara que molts dies només fos amb la seva presència, cadascú fent la seva feina. També els he d'agrair el suport logístic i l'assessorament docu-

mental que en qualque cas m'han facilitat. Vull agrair igualment la companyia i la complicitat de certs usuaris habituals d'aquest equipament municipal com en Toni Pasqual, na Cati Serra, en Marc, na Joana Maria, na Cati, etc.

A Antoni Riera Vives li he d'agrair l'assessorament lingüístic que m'ha ofert, tant pel que fa a ortografia com a gramàtica. Així mateix, he d'avisar que l'únic responsable de la correcció del text pel que fa a aquest àmbits som jo mateix. A ell, a Càndida Vives i a la resta de l'equip de la revista Cent per Cent he d'agrair també el suport logístic que puntualment m'han donat.

Finalment no podria acabar sense donar les gràcies d'una manera especialment afectuosa a en Miquel Vives, mon pare, i a na Magdalena Riera, ma mare, que m'han acollit a la casa de la família a Manacor durant la llarga temporada de redacció de la tesi doctoral, que per força havia de ser una època d'escassetat i penúria econòmica. Sense la seu suport tant econòmic com sobretot personal, aquesta feina no hauria estat possible. Igualment vull agrair el suport incondicional que en tot moment m'han donat el meu germà Pere, la meva germana Càndida i molts d'amics i amigues que tant des de Manacor com des de Barcelona m'han ajudat d'una manera o l'altra.

Salut a tothom!

* Pel que fa als diferents autors al qual fem referència en aquest prefaci introductiu, i a la seva obra, no incloem les nombroses referències bibliogràfiques que podríem posar, per fer més àgil el text. Així mateix, tant l'obra de Gayatri Spivak, com la de Pierre Bordieu, Michel Foucault o Edward P. Thompson, estan de sobres citades i explicades en el cos del text de la tesi en sentit estricte.